

УДК 37.13:373.3(091)[(410)+(430)]

Л. П. Поліщук,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Ludmia--LP--144@ramber.ru

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто радикальні зміни у системі професійної підготовки майбутніх перекладачів, зумовлені такими зовнішніми чинниками, як інтеграційні процеси у галузі вищої освіти, що спрямовані на створення єдиного європейського простору освіти. У статті обґрунтовано, що фахова підготовка потенційних перекладачів у вузі здійснюється в межах курсу теорії та практики перекладу, метою якого є формування у студентів базових знань, умінь та навичок, які дозволяють перекладачу успішно вирішувати свої професійні завдання. Особливе місце у структурі підготовки перекладачів займає базова лінгвістична підготовка, яка закладає фундамент для професійної перекладацької освіти, головною метою якої повинно стати формування професійної мовної особистості перекладача.

Ключові слова: *євроінтеграція, підготовка майбутніх перекладачів, усний та письмовий переклад, типологія перекладацьких помилок.*

Постановка проблеми. В умовах посилення процесів глобалізації та прагнення України інтегруватися до європейського простору зростає обсяг міжнародної співпраці, що сприяє розширенню відповідних контактів. Результатом цього є постійне зростання потреби суспільства в якісному перекладі для забезпечення різноманітних потреб. Якість перекладу, у свою чергу, залежить від ступеня сформованості відповідних складових фахової компетенції перекладача, зокрема предметної, лексичної та професійно-технічної.

Відомо, що переклад може здійснюватися як в усній, так і в письмовій формі. На відміну від письмового, де зазвичай є достатньо часу, щоб користуватися допоміжними матеріалами (словниками тощо), в усному перекладі такої можливості немає. Перекладач має прийняти рішення миттєво і самостійно. Якість усного перекладу залежить від обсягу словникового запасу перекладача в обох мовах, його фонових знань, рівня сформованості навичок та умінь усного перекладу, а також володіння широким спектром способів перекладу (наприклад, калькуванням, контекстуальною заміною, описовим перекладом тощо), задовільної дикції, високого темпу мовлення перекладача та його психологічної стійкості (тобто здатності зберігати концентрацію в умовах стресу). Таким чином, усний переклад є надзвичайно складною діяльністю, яка потребує координації низки механізмів в умовах суттєвих обмежень у часі [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх перекладачів стали предметом досліджень Ю. Колоса (інформаційно-технологічні компетентності), А. Козак (перекладацька культура), С. Панова (підготовка технічних перекладачів), З. Підручної (комунікативна компетентність), О. Рогульської, А. Янковця (формування професійної компетентності перекладача засобами інформаційно-комунікаційних технологій), Н. Соболя (індивідуальний стиль професійного спілкування), Ж. Таланової (професійний світогляд перекладача), О. Черденченка (професійна компетенція письмового та усного перекладача), Л. Черноватого (фахова компетентність перекладача), С. Швачко (синхронний переклад), О. Шупти (методика готовності до професійної творчої діяльності). Теоретичні та методичні засади викладання перекладу, а також проблеми розвитку перекладознавства вивчали В. Карабан, В. Комісаров, І. Комісаров, І. Корунець, Л. Латишев, Г. Мірам, Р. Міньяр-Белоручев та ін.

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток міжнародних відносин, інтенсифікація інтеграційних процесів у вищій освіті, глобалізація суспільно-політичних і соціально-економічних трансформацій, динаміка інформаційно-комунікаційних технологій, посилення професійної мобільності населення, зростання інтересу до порівняння моделей освіти й культури різних країн актуалізують соціальне замовлення держави на підготовку фахівців, які вміють полегшувати процеси обміну інформацією між представниками різних культур та задовольняти потреби споживачів перекладацьких послуг. Суспільна потреба у висококваліфікованих, конкурентоспроможних перекладачах-професіоналах зумовлює пошук і розроблення якісно нових підходів до їхньої професійної підготовки відповідно до світових стандартів. Вітчизняна практика засвідчує, що рівень професійної підготовки перекладачів не завжди відповідає сучасним вимогам держави, інтенсифікованим потребам особистості та роботодавців, з огляду на що нагальною стає проблема досягнення компромісу між запитами суспільства, рівнем професіоналізму перекладачів і результатами їхньої фахової діяльності [2]. За таких умов проблема професійної підготовки перекладачів набуває особливої актуальності, а її розв'язання потребує кардинальних змін у вітчизняній системі вищої освіти. Важливим джерелом формування нової стратегії розвитку системи вищої освіти в Україні, в умовах якої реалізують професійну підготовку перекладачів, є об'єктивне вивчення й аналіз досвіду зарубіжних країн, що відіграють провідну роль у міжнародному освітньому просторі. У цьому контексті науковий інтерес становить збагачення вітчизняної педагогічної

науку новими ідеями щодо вдосконалення законодавчо-нормативного, структурно-змістового та процесуального складників професійної підготовки перекладачів.

Метою даної статі є обґрунтування необхідності реорганізації системи професійної підготовки та визначення ефективних шляхів навчання майбутніх філологів англomовного перекладу.

Виклад основного матеріалу. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується євроінтеграційними процесами, спрямованими на розбудову єдиного освітнього світового простору. Для досягнення даної мети необхідна повна модернізація систем професійної підготовки країн ЄС, в тому числі й України.

Визначення стратегічних напрямів розвитку системи професійної підготовки майбутніх філологів стало пріоритетом діяльності спеціальної групи європейських експертів (Working group A), яка визначила вимоги до формування широкого спектру нових компетентностей перекладачів, зумовлених змінами в політичному, економічному та соціальному житті сучасного європейського суспільства [2: 48].

Успішна реалізація майбутніх перекладачів повною мірою залежить від їхньої професійної підготовки, якостей і вмінь. Професія перекладача вимагає широких знань (лінгвістичних, екстралінгвістичних, загальнокультурних із галузі країнознавства, історії і літератури, а також знань, необхідних для перекладу в спеціальних галузях – економіці, техніці, юриспруденції, політиці, освіті, медицині і т. ін.). Крім того, професійна підготовка майбутніх перекладачів є процесом формування їхньої комунікативної компетентності, що передбачає нормативно-правильне й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому рівню носія мови.

Як правило, фахова підготовка потенційних перекладачів у вузі здійснюється в межах курсу теорії та практики перекладу, метою якого є формування у студентів базових знань, умінь та навичок, які дозволяють перекладачу успішно вирішувати свої професійні завдання.

Особливе місце у структурі підготовки перекладачів займає базова лінгвістична підготовка, яка закладає фундамент для професійної перекладацької освіти, головною метою якої повинно стати формування професійної мовної особистості перекладача. У процесі лінгвістичної підготовки перекладача професійно значимими стають такі компетенції як [3; 4: 21]:

1. Семантична – здатність мобілізувати ресурси (системні знання, вміння, особистісні якості), необхідні для вилучення і передачі змісту.

2. Інтерпретативна – здатність мобілізувати ресурси, необхідні для визначення контекстуального значення мовленнєвих засобів та їх трансформації.

3. Текстова – здатність мобілізувати ресурси, необхідні для текстової діяльності: відтворювати текст, а також розрізнити тип, жанр і стиль тексту.

Формування на рідній мові і розвиток цих компетенцій на іноземній сприятиме утворенню первинних перекладацьких навичок. Тому, базова лінгвістична підготовка є фундаментом для професійної перекладацької освіти.

Важливою умовою, яка сприяє формуванню і розвитку вищезазначених лінгвістичних компетенцій у навчальному процесі є розв'язання різних перекладацьких завдань і ситуацій, направлених на розвиток навичок контекстуальної здогадки, компресії, трансформації граматичної структури висловлювання, переформулювання і перефразування змісту, оперування синонімічними та антонімічними засобами, прогнозування ситуації (завершення незакінченого висловлювання), вилучення і утримання в пам'яті основної інформації прослуханого висловлювання (власних назв, дат, цифр, імен) тощо.

Швидкий ріст комп'ютеризації та стрімкого розповсюдження найновіших технологічних засобів змінили зміст і умови сучасної професійної перекладацької праці. В умовах сьогодення необхідними стають такі професійні якості перекладача, як здатність працювати в стресових умовах; аналізувати, компресувати, редагувати текст, дотримуючись обмеженості часу; відчувати мову, характерну для засобів відеоінформації; швидко приймати рішення і брати на себе відповідальність за якість перекладів перед замовниками, телевізійними кампаніями, розповсюджувачами відеофільмів, виробниками СД; здатність працювати в команді, співпрацювати з спеціалістами інших галузей і різним рівнем авторитарності; юридична грамотність.

Збільшення обсягу і диверсифікація вимог до перекладу як професійної діяльності призвели до зміни ринку перекладацьких послуг. Змінюються традиційні уявлення про перекладацьку діяльність, ускладнюється професійна модель перекладача, з'являються нові перекладацькі спеціальності: переклад супровід (гід-перекладач), переклад фільмів, відеоконференції, перекладач-укладач технічної документації, субтитрів, перекладач реклами тощо.

Але в сучасних умовах, здійснюючи переклад значного обсягу інформації, перекладачі часто вдаються у своїй діяльності до буквального перекладу іншомовних лінгвістичних конструкцій у результаті чого переклад перестає бути адекватним та якісним. На даний час при наявності достатньої кількості перекладачів лише певна її частина може успішно вирішувати питання перекладу з урахуванням вимог сьогодення. Перекладацька робота частіше виконується у стресовій обстановці в колективі. Це вимагає від перекладача умінь встановлювати контакти, вести переговори. Уявлення про письмового перекладача, який працює в кабінеті серед словників, міняється. Тепер це людина, яка вступає в діалог, це спеціаліст, який діє, визначає свою галузь і роль в багатомовній комунікації. Сьогодні він сам вирішує, які завдання він може чи

не може виконувати. Перекладач сам встановлює контакти із замовниками, проявляє ініціативу у пошуку замовників, розповсюджує пропозиції про свої послуги. Тому професію перекладача може засвоїти лише людина, яка володіє певним складом мислення, стабільною нервовою системою, високим рівнем вербального інтелекту, інтерпретативними здібностями [5: 23].

Успішна підготовка залежить від правильного підбору інноваційних шляхів навчання. Поява в світовій теорії і практиці навчання іноземних мов багаточисленних методів призводить до необхідності їх розмежування по найбільш важливим компонентам і ознакам. Загалом методи, які функціонували і функціонують зараз, можуть відрізнятися чи співпадати: за загальнопедагогічними і методичними цілями і принципами навчання; за співвідношенням рідної і іноземних мов і ролі граматики у навчанні; за організацією мовного і мовленнєвого матеріалу іноземної мови; за організацією діяльності і ролі викладача і студентів у навчальному процесі; за використанням різних психічних станів тих, хто навчається і ступеня інтенсивності навчання іноземній мові; за використанням ТЗН та інших ознакам [6].

Умови підготовки майбутніх перекладачів значно змінилися за останні 10-15 років: відійшли в минуле обов'язкові для всіх підручники, жорсткі умови щодо організації педагогічного процесу, відкриваючи дорогу самостійному відбору, ініціативі, творчості вчителя [1]. Це накладає на викладача багато додаткових обов'язків: необхідність грамотно вибирати загальну стратегію навчання, конкретні прийоми, які відповідають його особистісним особливостям, запитам і можливостям його студентів, умовам в яких відбувається навчання; підручники, які рекомендуються в якості основних і додаткових, книги для самостійного читання та ін.

Основною метою викладача є ознайомлення майбутніх перекладачів із труднощами перекладу. Студенти мають знати, що переклад повинен бути точним, а саме передавати саме те, що написано, не більше не менше, а також у ньому має бути ясність та точність, незважаючи на ступінь чіткості оригіналу. Основною проблемою перекладу є необхідність поєднання знання іноземної мови із базовим знанням у різних галузях. Проте повнота та точність перекладу, передусім, залежить від правильності визначення граматичної форми, синтаксичної конструкції та структури речення. Володіння цими способами та навичками, а саме перекладу граматичних труднощів – головна мета навчання студентів технічних факультетів.

Серед лексичних труднощів перекладу В. І. Карабан виокремлює "багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанта перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів у текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій, переклад термінів-неологізмів, аббревіатур, такі як "фальшиві друзі" перекладача, псевдоінтернаціоналізми, лексикалізовані форми множини іменників та терміни-омоніми, етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів, іншомовні слова і терміни в англійських науково-технічних текстах, різного роду власні імена і назви (фірм, установ і організацій) тощо" [6: 13]. З усіма цими труднощами викладач іноземної мови має ознайомити студентів, надати їм більш детальну інформацію на прикладах, дати можливість студентами перевірити одне одного за допомогою колективних співбесід або усних перекладах.

Дуже частим явищем є граматичний буквализм, що призводить не тільки до порушення норм мови перекладу, а й до різних викривлень у передачі смислу оригіналу. Студент може допускати деякі погрішності при перекладі стилістичного плану: використовувати достатньо важкі конструкції, часто повторюватись, проте не треба забувати про деякі помилки, які недопустимі, через які текст перекладу втрачає ідею та смисл: неясність, перекладацький буквализм, перекохання, вольність тексту. Для уникнення цих проблем студентам можна запропонувати скласти синонімічні (антонімічні) ряди, перекласти словосполучення одним словом та ін. Ще одним дефектом у перекладі студентів є неясність. Неясність при перекладі нерідко виникає через громіздкість синтаксичних конструкцій оригіналу. Проблема буквализму полягає в тому, що при перекладі з оригіналу студенти здійснюють переклад кожного слова послідовно чим самим текст перекладу стає незрозумілим та складним для читання.

В результаті здійсненого дослідження, необхідно зазначити, що загальні знання і уявлення про переклад не забезпечують вміння адекватно сформулювати мету перекладу. По-перше майбутній перекладач повинен знати мову перекладу в ступені, достатньому для грамотного викладу інформації, яку він отримує, по-друге глибокі – знання спеціальної термінології як мови оригіналу, так і мови перекладу, з чого і слідує знання техніки, до якої відноситься сам текст перекладу і особливо володіння різними видами перекладу. Залежно від перекладу виділяють різні види технічного перекладу: повний письмовий переклад, реферативний, анотований, переклад заголовків та усний переклад. Звісно у кожному з цих видів виникають ще проблеми, оскільки текст оригіналу може містити в собі ту форму тексту чи терміни, які не властиві мові перекладу і тому перекладач (студент) при перекладі може вилучати щось чи додавати, тим самим змінювати текст оригіналу, чим спричинює неадекватність перекладу. Тому щоб цього уникнути студент повинен згоджувати сам текст оригіналу, зрозуміти, що саме автор хотів цим сказати. Більшість перекладачів удосконалює свою майстерність у перекладі шляхом розробки підходу до перекладу, здатністю побачити усю складність перекладу наукового стилю та вирішувати її.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що для досягнення необхідних результатів у підготовці майбутніх перекладачів, необхідно навчати аналізувати текст оригіналу, знаходити основну думку, яку автор намагався передати. Особливу увагу приділяти граматичним формам, які притаманні мові

перекладу, наприклад пасивному стану англійської мови, який в українській мові відсутній. Тим самим, мінімізувати кількість помилок при перекладі, зробивши текст адекватним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ганічева Т. В. Експериментальне дослідження ефективності методики навчання майбутніх філологів усного англійського двостороннього перекладу у галузі прав людини / Т. В. Ганічева // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – 2007. – № 782. – С. 188–191.
2. Education and Training 2010 : Implication for Teacher Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/et.html>.
3. Сбруєва А. А. Глобальні та регіональні тенденції розвитку вищої освіти в умовах побудови суспільства знань / А. А. Сбруєва. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – 67 с.
4. Бахов І. С. Проблема формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів / І. С. Бахов // Вісн. Житомир. держ. ун-ту : [зб. наук. пр.]. – Житомир, 2009. – Вип. 47 : Педагогічні науки. – С. 56–60.
5. Комар О. В. Робоча програма дисципліни "Методологія та організація перекладознавчих досліджень" [Електронний ресурс] / О. В. Комар. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2010. – Режим доступу : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/courses/rob-pr/Pereklad-filol-komar.htm>.
6. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу науково-технічної літератури Ч. 1, Ч. 2 / В. І. Карабан. – К. : Tempus, 1997. – 257 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ganicheva T. V. Eksperymentalne doslidzhennya efektyvnosti metodyky navchannya maibutnix filologiv usnogo dvokhstoronnyogo perekladu u galuzi prav lyudyny [The Experimental Research of Future Philologists' Oral Bilingual Translation Teaching Methodology Efficiency in the Sphere of Human Rights] / T. V. Ganicheva // Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya : Romano-germanska filologiya. Metodyka vykladannya inozemnykh mov [The Journal of National University Named after V. N. Karazin. Series : Methodology of Teaching Foreign Languages]. – 2007. – № 782. – S. 188–191.
2. Education and Training 2010 : Implication for Teacher Education [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/et.html>.
3. Sbruyeva A. A. Globalni ta regionalni tendentsii rozvytku vyshchoyi osvity v umovakh pobudovy suspilstva znan [Global and Regional Trends in Higher Education in Building a Knowledge Society] / A. A. Sbruyeva. – Sumy : Sum. DPU im. A. S. Makarenka, 2008. – 67 S.
4. Bakhov I. S. Problema formuvannya profesiyno-komunikatyvnoyi kompetentnosti maibutnix perekladachiv [Future Translators' Professional Communicative Competence Formation] / I. S. Bakhov // Visnyk Zhitomyrskogo derzh. universytetu [Zhytomyr State University Journal] : [zb. nauk. pr.]. – Zhitomir, 2009. – Vyp. 47 : Pedagogichni nauky. – S. 56–60.
5. Komar O. V. Robocha programa distsipliny "Metodologiya ta organizatsiya perekladoznavchykh doslidzhen" [Working Programme of the Discipline "Methodology and Organization of Translation Studies"] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/courses/rob-pr/Pereklad-filol-komar.htm>.
6. Karaban V. I. Posibnyk-dovidnyk z perekladu naukovo-tekhnichnoi literatury Ch. 1., Ch. 2 [Manual on the Translation of the Scientific Technical Literature. Parts 1, 2] / V. I. Karaban. – K. : Tempus, 1997. – 257 s.

Матеріал надійшов до редакції 11.03. 2014 р.

Полицук Л. П. Інноваційні тенденції в професійній підготовці майбутніх перекладачів в умовах формування європейського простору вищої освіти.

В статті розглядаються радикальні зміни в системі професійної підготовки майбутніх перекладачів, передбачені різними зовнішніми факторами. В статті обґрунтовано, що професійна підготовка потенціальних перекладачів в університеті здійснюється в рамках курсу теорії та практики перекладу, метою якого є формування у студентів базових знань, умінь та навичок, які дозволяють перекладачу успішно вирішувати свої професійні завдання.

Ключові слова: *євроінтеграція, підготовка майбутніх перекладачів, усний та письмовий переклад, типологія перекладеских помилок.*

Polishchuk L. P. Innovational Tendencies in the Future Translators' Professional Training in Conditions of Eurospace Formation of High Education.

The research deals with the innovation in training the future translators, predetermined by such external factors as integrational processes, which is directed on the creation of European space. The article dwells on the training of potential translators in high school and is connected with the mastering the theory and practice of translation teaching that helps to form the students' fundamental knowledge in the translation and develop their skills in oral and written translations which allows the translator to solve the professional tasks with the advantage.

Keywords: *eurointegration, future translators' preparation, oral and written translation, typology of translational mistakes.*